

D/2021/45/67 - 978 94 014 7491 7 - NUR 906, 740

VORMGEVING OMSLAG Paul Verrept
VORMGEVING BINNENWERK LetterLust | Stefaan Verboven
REDACTIE Sarah Lamote (hoofdstukken 1-7, 11)
en Gie Goris (hoofdstukken 8-10)

© Els Hertogen & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2021.

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediativisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.

Niets van deze uitgave mag verveelvoudigd worden
en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie,
microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
Vaartkom 41 bus 01.02 Postbus 23202
3000 Leuven 1100 DS Amsterdam
België Nederland
www.lannoocampus.be www.lannoocampus.nl

**VAN
LIEF
DADIG
NAAR
RECHT
VAARDIG**

ELS HERTOGEN

11

**STEMMEN OVER
DE TOEKOMST VAN
INTERNATIONALE
SOLIDARITEIT**

Inhoud

	INLEIDING	6
1	HERVERDELING Volg het geld! <i>Jason Hickel</i>	16
2	DEKOLONISATIE Dekoloniseer ontwikkelingssamenwerking <i>Grieve Chelwa</i>	28
3	ARTIFICIËLE INTELLIGENTIE Algoritmische kolonisatie <i>Abeba Birhane</i>	38
4	ECOFEMINISME Vrouwen zijn het antwoord <i>Vandana Shiva</i>	46
5	RECHTEN VAN DE NATUUR Geef de natuur wat ze verdient: rechten <i>Natalia Greene</i>	56
6	RECHTVAARDIGE TRANSITIE De klimaatstrijd is sociaal <i>Lidy Nacpil</i>	64
7	MOBILITEIT Naar een rechtvaardige mobiliteit <i>Mimi Sheller</i>	74
8	DE ONTWIKKELINGSSTAAT Laat honderd economieën bloeien <i>Jomo Kwame Sundaram</i>	84
9	MONDIAAL BESTUUR Nieuwe coalities voor de komende generaties <i>Izabella Teixeira</i>	98
10	ONTGROEIEN Meer delen, minder produceren <i>Arpita Bisht</i>	110
11	LOKAAL ENGAGEMENT Vraag geen gunsten, vraag macht <i>Christian Felber</i>	122
	11 STEMMEN: SAMENGEVAT	132

Inleiding

Globale uitdagingen raken sommigen meer dan anderen. De COVID-19-pandemie die ons vandaag wereldwijd treft, is bijvoorbeeld niet de grote gelijkmaker. De armoedecijfers schieten de lucht in, terwijl miljardairs rijker worden. De klimaatcrisis treft mensen in kwetsbare contexten harder. Financiële en handelsstromen reizen op een onrechtvaardige manier de wereld rond. Niet iedereen heeft toegang tot natuurlijke rijkdommen, zoals propere lucht, bossen en mineralen. Niet overal kun je zomaar je stem laten horen.

We zitten allen in dezelfde storm, maar niet in hetzelfde schuitje.

Tegen die onrechtvaardigheid komen mensen in actie. Wereldwijd roeren jongeren zich rond de klimaatcrisis. Wereldwijd nemen vrouwen het voortouw in de eis voor democratie en bescherming van de natuur. Wetenschappers schuiven concrete oplossingen naar voren ...

En hun acties worden gehoord. Wereldleiders veranderen hun discours en beleid. Niet toevallig kiezen steeds meer landen voor klimaatneutraliteit in 2050. Niet toevallig werd de ecologische voetafdruk opgenomen in de ontwikkelingsindex van de Verenigde Naties.

Toch is er nog te weinig daadkracht. De internationale belofte om 0,7 procent van het bnp van rijke landen voor ontwikkelingssamenwerking te voorzien, wordt niet nageleefd. Idem met internationale klimaatfinanciering. Ondertussen vloeit er massaal geld weg uit het Globale Zuiden¹, door belastingontwijking, on(der)betaalde arbeid en oneerlijke handel. Er is nog te weinig structureel beleid tegen onrecht.

Dat moet anders. Om tot een beleid te komen dat mens en natuur effectief centraal stelt, zijn verbeelding én daadkracht nodig. **Dat wil dit boek bekomen.** Door ideeën en concrete pistes naar voren te schuiven, die inspireren en zo de huidige – vaak vastgeroeste – denkbeelden en praktijken uitdagen.

¹ De term 'Globale Zuiden' is een correcter postkoude-oorlogalternatief voor de term 'derde wereld'. Met het 'Globale Noorden' wordt Europa, de VS, Canada, Australië, Nieuw-Zeeland en Japan bedoeld. Met het 'Globale Zuiden' bedoelen we Latijns-Amerika, Afrika en Azië.

Internationale solidariteit is daarin dé sleutel tot succes. Internationale solidariteit wordt echter al te vaak tot ontwikkelingssamenwerking vernauwd, of nog erger: ontwikkelings-‘hulp’. Terwijl ontwikkelingssamenwerking slechts een kleine plaats in het globale verhaal van internationale solidariteit inneemt. Internationale solidariteit gaat namelijk ook over de wil om het systeem dat wereldwijde ongelijkheid in stand houdt en genereert, drastisch te veranderen en om ons te focussen op mens én natuur.

Een systeem verandert zichzelf niet. Dat doen mensen, met hun ideeën en gedrag. Daarom presenteer ik jullie de inspirerende ideeën van elf vooraanstaande, bekende stemmen. Mensen uit verschillende hoeken van de wereld, van verschillende leeftijden, met verschillende expertisedomeinen en verschillende ervaringen. Mensen met een mening, mensen die dag in, dag uit bezig zijn met het invullen van het begrip internationale solidariteit. Ik presenteer deze stemmen, omdat ik ervan overtuigd ben dat zij een valabel perspectief bieden op de uitdagingen waar we vandaag voor staan én op de oplossingen waar we naartoe moeten werken.

Met deze inleiding doe ik een duits in het zakje over het debat over internationale solidariteit, geïnspireerd door de elf fantastische stemmen in dit boek.

In een oogopslag

Internationale solidariteit gaat voor mij over **rechtvaardigheid, niet over liefdadigheid**. We moeten **middelen en macht herverdelen**, niet om iets uit goedheid voor de ander te doen, maar omdat dit het enige rechtvaardige is om te doen.

Universele mensenrechten zijn daarbij ons kompas, maar omdat sociale en ecologische (on)evenwichten zo inherent verbonden met elkaar zijn, moeten die **mensenrechten nagestreefd worden binnen de grenzen van de planeet**. Dat is een **gedeelde verantwoordelijkheid** van iedereen: burgers, bedrijven, politiek en krachtige middenveldactoren.

Samen zorgen zij voor de radicale verandering die nodig is én die zich vandaag al voltrekt. Want bovenal is internationale solidariteit een **hoopvol** verhaal, een verhaal waaraan we hard moeten werken, maar dat de moeite waard is. Voor alle leven op deze planeet, vandaag en in de toekomst.

Internationale solidariteit gaat over ... rechtvaardigheid, niet liefdadigheid

Internationale solidariteit is geen liefdadigheid (*uit goedheid iets voor een ander doen*). Solidariteit gaat over rechtvaardigheid. Het betekent dat we de grondoorzaken van ongelijkheid en onrecht aanpakken en niet louter focussen op de symptomen ervan.

Daarvoor hebben we kennis en inzicht nodig.

Het is goed dat we verontwaardigd zijn over de wereldwijde ongelijkheid, maar als we daar ook écht fundamenteel iets aan willen veranderen, moeten we begrijpen waar onrecht over gaat. Dat doen de auteurs in dit boek met pertinente en inspirerende bijdragen.

Enkele auteurs zoomen expliciet in op de historische wortels van de ongelijkheid tussen het Globale Noorden en het Globale Zuiden. Ze beschrijven terecht hoe onrecht gecreëerd werd door politieke, economische, culturele en intellectuele kolonisatie in het verleden én hoe die kolonisatie vandaag nog doorloopt.

Jason Hickel duikt dieper in de historische context van de scheve machtsrelatie en stelt haarscherp dat niet het Globale Noorden het Globale Zuiden ontwikkelde, maar dat het net omgekeerd is. **Grieve Chelwa** benadrukt hoe dat vandaag nog steeds voortleeft in ontwikkelingssamenwerking en **Abeba Birhane** ziet de erfenis van de kolonisatie – niet enkel door overheden, maar ook vanuit de macht van grote bedrijven – concreet terug in de huidige technologisering van het Afrikaanse continent.

Vele auteurs, zoals **Jason Hickel**, **Mimi Sheller**, **Vandana Shiva**, **Arpita Bisht** en **Christian Felber**, verwijzen niet alleen naar de historische wortels van onrecht, maar ook expliciet naar het huidige economische systeem, gericht op eindeloze groei van onze consumptie en productie, als fundamentele oorzaak van de bestaande ongelijkheid. Het streven naar eindeloze groei legt inderdaad een enorm beslag op de natuur en onze natuurlijke rijkdommen, en is een aanslag op het menselijk welzijn door de vele on(der)betaalde arbeid en de ongelijke en niet-duurzame verdeling van winsten.

Vandana Shiva benadrukt dat geen enkel onrecht genderneutraal is. Als we het systeem écht willen veranderen, moeten we steeds het genderperspectief hanteren. Naast het socio-economische aspect van ongelijkheid, moet alle discriminatie op basis van identitaire elementen (gender, afkomst ...) meegenomen worden in het verhaal van internationale solidariteit.

Een andere interessante bril wordt ons opgezet door **Mimi Sheller**. Zij brengt het inspirerende concept van 'onrechtvaardige mobiliteit'. Dat begrip verbindt meerdere strijdtönen met elkaar. Ze ziet Black Lives Matter, #MeToo en de vraag naar een rechtvaardig migratie- en klimaatbeleid als eenzelfde strijd tussen zij die mobiel zijn en zij die minder tot niet mobiel zijn.

Internationale solidariteit gaat over ... herverdeling van middelen

Om ongelijkheden structureel aan te pakken, moeten middelen herverdeeld worden. Dé manier om dat te doen, is via een rechtvaardig economisch systeem. Concreet betekent dat: strijden tegen belastingontwijking, eerlijke handel steunen, arbeid eerlijk vergoeden en landen ervan vrijstellen dat ze onrechtvaardige schulden met woekerinteressen moeten terugbetalen.

Verskillende auteurs reiken concrete antwoorden aan over hoe middelen herverdeeld kunnen worden.

Volgens **Arpita Bisht** moet de westerse economische voetafdruk drastisch naar omlaag, zodat lage-inkomenslanden de ruimte krijgen om zich op een duurzame manier te ontwikkelen. Ook **Lidy Nacpil** stelt dat voor. Ook zij verbindt internationale solidariteit met een rechtvaardige aanpak van de klimaatcrisis. Landen en mensen die minder makkelijk de omslag kunnen maken naar een klimaatneutrale samenleving, moeten worden bijgestaan door landen die daar wel in slagen.

Een andere manier om middelen rechtvaardig te herverdelen, is volgens **Vandana Shiva** en **Christian Felber** door onze economie niet louter op de groei van het bruto binnenlands product te focussen. Ze reiken een concreet alternatief aan voor een economie gebaseerd op algemeen geluk en algemeen belang. Wanneer we begrotingen vanuit dat streven opmaken, volgen er automatisch meer investeringen gericht op mens en natuur.

Naast het inzetten op een rechtvaardig economisch systeem, blijft de nood aan het vrijmaken van financiële middelen (geldtransfers) bestaan. Er is klimaatfinanciering nodig voor zij die de gevolgen van de klimaatcrisis nu al voelen. Er is humanitaire hulp en toegang tot publieke diensten nodig, om mensen een menswaardig leven te bieden. Er is steun aan krachtige stemmen nodig, om hen bij te staan in hun strijd.

Ik ben het grondig eens met **Jason Hickel** en **Grieve Chelwa** dat we niet moeten stoppen met ontwikkelingssamenwerking, maar dat we die wél een radicaal andere invulling dienen te geven. We moeten af van de idee dat ‘rijke’ landen met 0,7 procent van hun bnp ‘arme’ landen zullen ‘helpen’.

Ontwikkelingssamenwerking moet ingeschakeld worden in een breder kader, dat mensenrechten voor iedereen realiseert binnen de grenzen van de planeet. Ontwikkelingssamenwerking kan een katalysator zijn in de realisatie van dat kader, naast klimaat-, handels- of fiscaal beleid. In die ontwikkelingssamenwerking moeten we voor échte dialoog tussen gelijken kiezen, waarbij donoren niets terugvragen in ruil voor hun gift en ieders stem evenveel telt.

Anders dan **Jason Hickel**, pleit **Grieve Chelwa** evenwel niet voor herstelbetalingen. Liever dan veel discussie over hoe het bedrag daarvan berekend moet worden, pleit hij voor een toekomstgerichte blik en actie. Beide hoeven elkaar natuurlijk niet uit te sluiten.

Internationale solidariteit gaat over ... herverdeling van macht

Naast middelen moet ook macht herverdeeld worden. Een duidelijke erkenning van de koloniale historiek en de dramatische impact daarvan is cruciaal in het uittekenen van de toekomstige internationale solidariteit.

De verantwoordelijkheid om te dekoloniseren ligt bij iedereen: individuen, organisaties, bedrijven en beleid. De idee dat ‘het rijke Noorden het allemaal weet en het alleen nog maar eens goed moet uitleggen aan het arme Zuiden’ zou ver achter ons móéten liggen, maar dat is nog niet zo. We moeten taboeloos de oogkleppen neerleggen en bereid zijn om daarin uitgedaagd te worden. Een eerste stap is misschien het komaf maken met de term ‘ontwikkelingssamenwerking’? Een term die diep ingebed zit in het koloniaal verleden.

Iedereen die actief is in internationale solidariteit, eender waar ter wereld, moet zichzelf de vraag stellen waar de eigen machtsverhoudingen nog zitten en hoe die bijgestuurd moeten worden. Internationale solidariteit impliceert dat we ons verdiepen in racisme, kolonialisme en imperialisme, en dat we ons daar hard tegenover uitspreken.

Macht herverdelen betekent ook de kracht van onderuit centraal zetten. **Abeba Birhane** stelt dat technologisering van het Afrikaanse continent enkel kan werken door lokale inbedding en bottom-upinitiatieven. Alleen zo kunnen de

doelstellingen van de mensen zelf voor ogen worden gehouden. Zij legt uit dat het geen zin heeft om scholen in laptops te voorzien, als de kinderen elke dag honger hebben. Zij kunnen namelijk niet leren, als je het voedselprobleem niet aanpakt. Ook mag je alleen technologie (zoals laptops) van buitenaf inbrengen, als die nuttig kan zijn in dat leerproces. Anders schiet ze haar doel voorbij.

Daarnaast moeten we dringend kijken naar de machtsverhoudingen in internationale instellingen. **Jomo Kwame Sundaram** verwijst naar de ongelijkheden binnen de Wereldbank en het IMF, waar de stemmen van lage-inkomenslanden amper meetellen. In de Wereldhandelsorganisatie (WTO) bestaat er door de consensusregel de facto vetorecht, waardoor de Verenigde Staten vaak de agenda blokkeren.

Izabella Teixeira deelt die analyse. Toch is het cruciaal dat we de kaart van internationale samenwerking blijven trekken, terwijl we verandering inzetten. Hoe? Door mens en milieu centraal te stellen, door innovatie te stimuleren én door macht te delen, via dialoog en medezeggenschap van burgers en bewegingen, naast internationale diplomatie.

Ook medezeggenschap vanuit het middenveld is cruciaal om de onevenredig grote macht die voornamelijk bij multinationale financiële en economische spelers ligt, te breken. De agenda van grote bedrijven – winst maken – is níét de agenda die rechtvaardigheid voor mens en natuur zal opleveren. Economie moet in functie staan van mens en natuur.

Alle auteurs pleiten voor sterkere regulering door nationale en internationale overheden. Volgens **Jomo Kwame Sundaram** is de creatie van rijkdom op zich niet slecht, op voorwaarde dat die terug in de samenleving geïnvesteerd wordt.

Lidy Nacpil hamert op de sociale verantwoordelijkheid van bedrijven. Niet winst, maar een fatsoenlijk en waardig leven voor iedereen moet centraal staan. Zij stelt voor om te beginnen met het verschuiven van subsidies voor vervuilende industrieën naar investeringen in duurzame energie, en met een belastingstelsel waarbij vervuilers en grote vermogens meer bijdragen.

Arpita Bisht pleit expliciet voor meer en betere regulering van de grondstoffenindustrie. Het verminderen en verduurzamen van de ontginning van natuurlijke rijkdommen is voor haar dé sleutel om ons economisch systeem radicaal te veranderen.

Internationale solidariteit gaat over ... mens én natuur

De basis van internationale solidariteit is de handhaving van de universele mensenrechten binnen de grenzen van de planeet. Hoewel dat erg logisch klinkt, is deze vaststelling toch een gamechanger. Pas recent werd de ecologische voetafdruk in de nieuwe Human Development Index van de Verenigde Naties opgenomen. Dat is absoluut een stap in de juiste richting, maar het mag en moet nog verder gaan. Enkele auteurs in dit boek gaan daar dieper op in.

Zo stelt **Jomo Kwame Sundaram** dat menselijke ontwikkeling maar mogelijk en houdbaar is, als die het evenwicht tussen mens en natuur correct hanteert. **Vandana Shiva** en **Natalia Greene** gaan daarin nog verder, door te stellen dat de mens deel uitmaakt van de natuur en dat het dus over meer gaat dan louter een evenwicht.

Als alternatief voor ons huidige economisch systeem schuift **Vandana Shiva** het ecofeminisme naar voren: een systeem dat geïnspireerd is op vrouwen die al eeuwenlang op niet-gewelddadige manier met de natuur omgaan, waarbij de mens niet losstaat van de natuur, maar er deel van uitmaakt.

Natalia Greene stelt voor om ook in rechten voor de natuur te voorzien. Daardoor zou de mens zich niet meer superieur tegenover de natuur opstellen, maar beseffen dat hij er een deel van is.

Internationale solidariteit gaat over ... gedeelde verantwoordelijkheid

Dit boek maakt duidelijk dat er niet één blauwdruk bestaat om internationale solidariteit in te vullen. Wel inspireren de auteurs door hun invalshoeken en accenten op tafel te leggen.

Die inspiratie is cruciaal. Verandering begint immers bij het durven vragen te stellen. Daarmee stel je je soms kwetsbaar op, want vaak weet je niet welke richting je dan uitgaat. Dat is ook het geval voor internationale solidariteit. Toch is het debat onontbeerlijk, om over heel de wereld de brug te slaan tussen gelijkgestemden én andersdenkenden. Alleen door open debat zullen we merken dat de agenda van internationale solidariteit veel breder gedeeld wordt dan velen op het eerste gezicht denken.

Naast vragen stellen en debatteren, moeten we ook handelen. Dat geldt voor overheden op de verschillende niveaus, maar ook voor bedrijven, burgers, media

en middenveldactoren. Allen hebben ze een rol te spelen in een internationaal solidaire wereld. Nationale overheden hebben een cruciale rol, omdat zij beslissen waarin zij investeren. Zij kiezen welke positie ze innemen in de internationale diplomatie en hoe bedrijfsactiviteiten moeten gereguleerd worden. Maar ook die ondernemingen zelf hebben een belangrijke verantwoordelijkheid. Welke positie nemen zij in, in functie van mens en natuur?

Uiteraard hebben we een krachtig middenveld nodig, om de rechtvaardigheidsagenda naar voren te schuiven. In eigen land en via internationale samenwerkingen. Internationale solidariteit gaat daarom ook over het verenigen en steunen van organisaties en stemmen die opkomen voor rechtvaardigheid.

Izabella Teixeira pleit expliciet voor betrokkenheid van het internationale middenveld in internationale instellingen en besluitvormingsprocessen. Volgens haar kunnen die stemmen nieuwe issues op de internationale agenda zetten. Tegelijk kunnen zo lokaal ontwikkelde alternatieven op de voorgrond treden, waardoor ook het lokale draagvlak voor de broodnodige verandering groter wordt.

Het belang van een dynamisch lokaal én internationaal middenveld blijkt voor vele auteurs een sleutelement te zijn. Volgens **Christian Felber** kwam verandering altijd voort uit de ideeën en acties van bewegingen van burgers, niet van regeringen. Hij stelt een vernieuwde democratie voor, waarin burgers écht zeggenschap hebben. Iets wat in zijn verwachting tot een meer rechtvaardig en internationaal solidair beleid zal leiden.

Internationale solidariteit gaat over ... hoop

Tot slot gaat internationale solidariteit over hoop. Zoals alle auteurs ben ook ik hoopvol naar de toekomst toe. Ja, we moeten de complexiteit en de enorme uitdaging erkennen, maar niets doen is geen optie. Hoop gaat over actief naar hefbomen voor verandering zoeken én daarnaar handelen.

Zo stelt **Jason Hickel** enthousiast dat het rechtvaardigheidsverhaal veel uitdagender en spannender is dan een passief liefdadigheidsverhaal. Ook **Mimi Sheller** roept kunstenaars, activisten en verenigingen op om te blijven vragen een einde te stellen aan de uitstoot van fossiele brandstoffen, extreem vervuilende reizen en eindeloze groei van onze consumenteneconomie.

Vaak gaat het niet over een tabula rasa, maar een stapsgewijze, weliswaar erg stevige koerswijziging. Zo zet **Mimi Sheller** rechtvaardige migratie niet gelijk

aan het afschaffen van grenzen – een doodoener in het debat – maar wel aan het recht om op een veilige manier een asielaanvraag te kunnen indienen. Een evolutie die tot een radicaal ander migratiebeleid zal leiden. Stapsgewijs staat ook centraal in het denken van **Jomo Kwame Sundaram**. Zo zijn de Sustainable Development Goals niet perfect, maar mag het streven naar perfectie nooit iets goeds in de weg staan.

Nogmaals: het goede nieuws is dat de verandering al bezig is.

Vandana Shiva wijst terecht op het feit dat wereldwijd vrouwen het voortouw nemen in de strijd voor natuurbehoud, tegen de klimaatcrisis, voor democratische rechten ... Tegelijk duikt in de politiek en het ondernemingslandschap meer en meer een vrouwelijke leiderschapstijl op, die meer verbindend en toekomstgericht is. Ook **Jomo Kwame Sundaram** wijst op de nieuwe wind die waait sinds het aantreden van IMF-baas Kristalina Georgieva en op het feit dat vele status-quo-economen beginnen in te zien dat de oude recepten moeten worden herzien.

De oplossing die **Natalia Greene** voorstelt, om de natuur rechten toe te kennen, klinkt misschien verrassend, maar het is geen utopisch idee. Integendeel, het staat sinds 2008 in de grondwet van Ecuador, waarna ook andere landen en regio's in Latijns-Amerika, de Verenigde Staten, Europa en India volgden en het in hun wetgeving opnamen. Er werden al tal van rechtszaken gewonnen.

Een voorbeeld dichterbij huis: in december 2020 besliste 11.11.11, de organisatie waarvan ik directeur ben, om zijn officiële naam te wijzigen van Koepel van de Vlaamse Noord-Zuidbeweging naar Koepel van Internationale Solidariteit. Op die manier nemen we expliciet afstand van de traditionele opdeling tussen Noord en Zuid, waaraan de connotatie hangt dat het rijke Noorden het arme Zuiden moet helpen. Door expliciet over internationale solidariteit te spreken, zetten we nog sterker in de verf dat we voor rechtvaardigheid staan, niet voor liefdadigheid.

Er is dus al véél bezig. Daarom hoop ik oprecht dat dit boek jullie inspireert. Als burger, als politicus, als activist, als werknemer of als werkgever. En vooral: dat het moed en goesting geeft om te strijden voor internationale solidariteit. Want elk engagement – groot of klein – maakt het verschil.

– *Els Hertogen*
Directeur 11.11.11

1

Herverdeling

Volg het geld!

Het Globale Noorden ontwikkelt het Globale Zuiden door hulp te geven. Het is een idee waar velen rotsvast van overtuigd zijn. Klopt niet, zegt economisch antropoloog **Jason Hickel**, het is net andersom. Het Globale Zuiden ontwikkelt het Globale Noorden. De Britse Hickel is auteur, fellow van de Royal Society of Arts en schrijft regelmatig voor *The Guardian* en *Foreign Policy*. Zijn meest recente boek *The Divide* onderzoekt de historische en politieke drijfveren van ongelijkheid en armoede. In dit eerste hoofdstuk van ons boek neemt Hickel je mee in het verhaal over hoe geld en middelen werkelijk over de wereld reizen. Hickels conclusie? Internationale solidariteit kan niet zonder economische herverdeling.

Dit hoofdstuk is gebaseerd op een gesprek met Jason Hickel.

**‘Een weeshuis of een waterput. Ergens in Afrika.’
Dat hoor ik mijn studenten tijdens hun eerste weken
aan de universiteit vaak zeggen. In hun sabbatjaar
geven ze veel geld uit aan een reis naar een
Afrikaans land. Vol energie willen ze er iets doen
tegen armoede. Hoe meer westerse hulp immers
naar het Zuiden vloeit, hoe sneller de problemen
kunnen opgelost worden. Zo gaat hun redenering
toch. Al tijdens de eerste les stel ik ze echter teleur.
Maar ontmoedigd? Neen, dat moeten mijn studenten
niet zijn. In de plaats van hun idee komt immers
iets veel waardevoller én uitdagender.**

Als je in een westers land bent opgegroeid, hoorde je ongetwijfeld ooit een versie van het volgende verhaal. De grote lijnen gaan zo: ‘In 1800 staat Europa plotsklaps aan het begin van een spectaculaire periode. De industriële revolutie. Ongeziene innovaties, goed bestuur en eigen intelligentie brengen het continent naar nieuwe hoogten. Een tijdperk van industrialisatie, massaproductie en groei. En toen, op een dag, keken de westerse leiders over de grenzen van het Europees continent. Wat ze ontdekten? Arme en onderontwikkelde landen in het Zuiden. “Wat erg”, klonk het in koor. “Laten we helpen.” En barmhartig als ze waren, kwam er een hulpstroom op gang van Noord naar Zuid.’

Als dat verhaal je bekend in de oren klinkt, val ik met de deur in huis: er klopt niets van. Laten we het échte verhaal vertellen. Dat start niet in 1800, maar wel driehonderd jaar eerder, in 1500.

Plundertocht van driehonderd jaar

Data die teruggaan tot het jaar 1500 tonen aan dat er helemaal geen kloof was tussen het Noorden en het Zuiden, in termen van menselijke ontwikkeling. In feite hadden mensen in het Zuiden langere en gezondere levens dan hun tegenhangers in het Noorden, zeker in Azië.

Data die teruggaan tot het jaar 1500 tonen aan dat er helemaal geen kloof was tussen het Noorden en het Zuiden, in termen van menselijke ontwikkeling.

Toch is de situatie enkele honderden jaren later volledig gekeerd. Er volgden hongersnoden, velen werden ziek en de economie was op sterven na dood. Waar kwam die armoede opeens vandaan? Viel ze op een toevallige dag plots uit

de lucht? Absoluut niet. De armoede in het Globale Zuiden werd gecreëerd. Gecreëerd door een koloniaal economisch systeem dat meer dan driehonderd jaar lang een ware plundertocht mogelijk maakte en waarbij Europa zich verrijkte met grondstoffen en arbeidskrachten uit het Zuiden.

Laten we een voorbeeld nemen. De industrialisatie van Groot-Brittannië hing sterk af van katoen. En toch groeide dat katoen niet in dat land, noch elders in West-Europa. Het groeide in zuidelijke landen. Het belangrijkste product van de

De gemene deler is steeds dezelfde: het Westen eigende zich land, arbeid en grondstoffen uit de koloniën toe, om zijn eigen verrijking mogelijk te maken. Een nietsontziende plundertocht.

industriële revolutie werd geproduceerd door tot slaaf gemaakte Afrikanen, op land dat gestolen werd van inheemse volkeren. En katoen is slechts één voorbeeld. Hetzelfde geldt voor suiker, goud, rubber en vele andere producten. De gemene deler is steeds dezelfde: het

Westen eigende zich land, arbeid en grondstoffen uit de koloniën toe, om zijn eigen verrijking mogelijk te maken. Een nietsontziende plundertocht.

Soms zijn de bedragen werkelijk verbluffend. Tijdens de koloniale periode haalden Britse kolonisten in India het equivalent op van 45.000 miljard dollar. Dat geld werd gebruikt om de binnenlandse uitgaven in Groot-Brittannië zelf te financieren: voor openbare gebouwen, straatverlichting, parken, bruggen en ziekenhuizen. Hetzelfde geldt voor Portugal, Frankrijk, Nederland en België.

Het verhaaltje dat de industriële revolutie op eigen Europese kracht en vernuft plaatsvond? Niets van aan. Het idee dat rijkdom in het Globale Noorden losstaat van de armoede in het Globale Zuiden? Onzin. De 'derde wereld' werd gecreëerd.

Dood en ontmanteling

De menselijke en economische gevolgen in het Globale Zuiden waren en zijn dramatisch. Alle grondstoffen werden uit landen gezogen, er vond massale onteigening plaats, net als genocide, en miljoenen mensen werden tot een sla-venbestaan gedwongen.

De cijfers zijn bijna niet te vatten. Neem nu het eiland Hispaniola, waar zich vandaag Haïti en de Dominicaanse Republiek bevinden. De lokale bevolking – de Arawaks – werden er massaal als slaven ingezet, om te werken in goudmijnen. Om de zes maanden stierf een derde van de arbeiders. In andere Latijns-Amerikaanse landen voltrok zich ruwweg hetzelfde verhaal. Op het volledige Latijns-Amerikaanse continent leefden er in 1492 naar schatting tussen de 50 en 100 miljoen mensen. Tegen het midden van de zeventiende eeuw slechts 3,5 miljoen. Maar liefst 95 procent stierf.

Ondertussen werden in Afrika tussen de 12 miljoen en 15 miljoen Afrikanen over de Atlantische Oceaan verscheept. 1,2 tot 2,4 miljoen stierven onderweg, onder het dek van slavenschepen.

Ook de economische gevolgen waren rampzalig. Tussen 1870 en 1913 groeide het inkomen per hoofd van de bevolking in Azië (exclusief Japan) met slechts 0,4 procent per jaar. In Afrika bedroeg de inkomensgroei per hoofd van de bevolking slechts 0,6 procent per jaar. De inkomens in West-Europa, daarentegen, groeiden drie tot vier keer zo snel als in de gekoloniseerde wereld.

En alsof dat nog niet erg genoeg was, viel ook nog eens het westerse oog op de enorme markt die voor het grijpen lag in het Globale Zuiden – tenminste, als de lokale industrieën de kop werden ingedrukt. Tijdens de koloniale periode ontmantelde het Westen actief en massaal Aziatische artisanale industrieën. In India werd de textielindustrie neergehaald. In China werden de opiumoorlog en het daaropvolgende verdrag gebruikt om de Chinese industrieën te vernietigen en het land te dwingen zijn grenzen open te zetten voor westerse import.

Voordat de Britten arriveerden, bedroeg het aandeel van India in de wereldeconomie 27 procent. Tegen de tijd dat de Britten vertrokken, was het tot 3 procent geschrompeld. Groot-Brittannië heeft India onderontwikkeld.

Voordat de Britten arriveerden, bedroeg het aandeel van India in de wereldeconomie 27 procent. Tegen de tijd dat de Britten vertrokken, was het tot 3 procent geschrompeld. Groot-Brittannië heeft India onderontwikkeld.

‘Gerechvaardigde’ staatsgrepen

Maar dan, ruwweg in het midden van de twintigste eeuw, waait een dekoloniseringsgolf over de wereld. Het had het begin van het einde van de ongelijke economische verhouding tussen Noord en Zuid kunnen zijn. Een momentum voor verandering!

In Brazilië, Uruguay, Ghana, Kenia, Tanzania, Indonesië ... schoten nieuwe, postkoloniale regeringen als paddenstoelen uit de grond, die een progressief economisch beleid uitolden. Ze voerden tarieven in om hun markten te beschermen tegen de ondermijning van westerse concurrenten, ze verstrekten subsidies om hun industrieën te ondersteunen, ze voerden landhervorming in door het land terug te geven aan de mensen, ze stemden nieuwe arbeidswetten, ze beslisten hogere lonen uit te keren, ze verzekerden toegang tot openbare diensten, onderwijs en woningen ...

Hun doel? Het economisch beleid van de westerse kolonisatie terugdraaien. En het werkte. Het reële inkomen per hoofd van de bevolking in het Globale Zuiden steeg in de jaren 1960 en 1970 met gemiddeld 3,2 procent per jaar – tweemaal zoveel als in westerse landen tijdens diens industriële revolutie.

Ook sloegen ze de handen in elkaar. In 1961, midden Koude Oorlog, verenigden ze zich als ‘niet-gebonden landen’. In 1973 namen ze dan een reeks voorstellen aan, die hun recht bevestigden om een eigen economisch beleid te voeren, in hun eigen nationaal belang, zonder angst voor vergelding door westerse landen: de Nieuwe Internationale Economische Orde (NIEO).

Het populaire discours dat het Westen wel moest tussenkomen, omdat postkoloniale landen slecht werden gemanaged door corrupte leiders en elites, klopt niet.

Het spreekt voor zich dat het Westen verveeld zat met die nieuwe ontwikkelingen. Als deze progressieve, keynesiaanse ideeën effectief uitgerold werden, zou het over en uit zijn met de gemakkelijke toegang tot goedkope

arbeidskrachten en ruwe grondstoffen. Ze lieten het er dus niet bij, en gaven openlijk politieke en vaak militaire steun aan oppositiekrachten die wél op de westerse economische lijn zaten. Niet zelden resulteerde dat in gewelddadige staatsgrepen. In de jaren 1950, 1960 en 1970 werden zo tal van leiders afgezet (of vermoord). Sukarno in Indonesië, Salvador Allende in Chili, Patrice Lumumba in Congo, Milton Obote in Uganda.